ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МӘГАРИФ ҺӘМ ФӘН МИНИСТРЛЫГЫ
«ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МӘГАРИФНЕ ҮСТЕРҮ ИНСТИТУТЫ»
ӨСТӘМӘ ПРОФЕССИОНАЛЬ БЕЛЕМ БИРҮ
ДӘҮЛӘТ АВТОНОМ МӘГАРИФ УЧРЕЖДЕНИЕСЕ

УКУ ПРЕДМЕТЫН ҮЗЛӘШТЕРҮНЕҢ
ПРЕДМЕТ НӘТИҖӘЛӘРЕНӘ КАРАТА ТАЛӘПЛӘР НИГЕЗЕНДӘ
«ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ДӘҮЛӘТ ТЕЛЕ БУЛАРАК ТАТАР ТЕЛЕ»
ПРЕДМЕТЫ БУЕНЧА БЕЛЕМНӘРНЕҢ
КОНТРОЛЬ-ҮЛЧӘҮ МАТЕРИАЛЛАРЫ

Казан
2020

ББК 74.268
У 41

Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы белән килешенеп,
«Татарстан Республикасы Мәгарифне үстерү институты» өстәмә профессиональ белем бирүче дәүләт автоном мәгариф учреждениесенең
гыйльми советы карары нигезендә басыла

Гомуми редакция:
Ногманова Л.Н., Татарстан Республикасы
Мәгарифне үстерү институты ректоры, педагогия фәннәре докторы;
Яковенко Т.В., Татарстан Республикасы Мәгарифне үстерү институтының
фәнни һәи инновацион эшчәнлек буенча проректоры,
педагогия фәннәре кандидаты

Рецензентлар: Зиннатуллин Р.К., Казан шәһәре мәгариф идарәсе методисты; **Җамалетдинова З.И.,** Татарстан Республикасы Мәгарифне үстерү институтының башлангыч һәм мәктәпкәчә белем бирү кафедрасы доценты, педагогия фәннәре кандидаты.

Төзүчеләр: Шәмсетдинова Р.Р., Татарстан Республикасы Мәгарифне үстерү институтының татар теле һәм әдәбияты кафедрасы мөдире, филология фәннәре кандидаты, доцент**, Фәттахова Р.Ф.,** филология фәннәре кандидаты, доцент**.,** татар теле һәм әдәбияты кафедрасы доценты, филология фәннәре кандидаты; **Гыйлаҗева Л.Г.,** татар теле һәм әдәбияты кафедрасы доценты, филология фәннәре кандидаты; **Хадиева Г.В.,** татар теле һәм әдәбияты кафедрасы өлкән укытучысы.

Уку предметын үзләштерүнең предмет нәтиҗәләренә карата таләпләр нигезендә «Татарстан Республикасының дәүләт теле буларак татар теле» предметы буенча белемнәрнең контроль-үлчәү материаллары / төз. Шәмсетдинова Р.Р, Фәттахова Р.Ф., Гыйлаҗева Л.Г., Һадиева Г.В. — Казан: ТРМҮИ, 2020 — 44 б.

Методик ярдәмлек белем бирү оешмаларында эшләүче туган тел (татар теле) һәм әдәбият укытучыларына, мәктәп җитәкчеләренә, милли мәгариф хезмәткәрләренә тәкъдим ителә. Хезмәттә федераль дәүләт стандартлары шартларында белем бирү оешмаларында белемнәрне тикшерү-бәяләү эшчәнлеген оештыру буенча методик тәкъдимнәр бирелә, рус телендә урта гомуми белем бирү мәктәбенең рус төркемендә укучыларның татар теленнән белем сыйфатын тикшерү үзенчәлекләре яктыртыла, татар теленнән белем сыйфатын тикшерү биремнәренә үрнәкләр китерелә.

© ТРМҮИ, 2020

КЕРЕШ

Тикшерү-бәяләү эшчәнлеге — укытучының бөтен педагогик хезмәтенең аерылгысыз өлеше һәм укыту сыйфатын яхшыртуның мөһим факторы. Белем бирү программасын, шул исәптән уку предметын тулысынча яки аерым өлешен, белем бирү программасының аерым модулен үзләштерү дәрәҗәсен тикшерү, өлгерешне контрольдә тоту һәм укучыларны аттестацияләү аша тормышка ашырыла.

Гомуми белем бирү оешмаларында укучыларның белем дәрәҗәсен тикшерү-бәяләү эшчәнлеге түбәндәге норматив документларга нигезләнә:

1. Россия Федерациясенең «Россия Федерациясендә белем бирү турында"гы Законы (Федеральный закон «Об образовании в Российской Федерации» от 29.12.2012, № 273-ФЗ);

2. Татарстан Республикасының "Мәгариф турында"гы Законы (Закон Республики Татарстан от 22 июля 2013 года № 68-ЗРТ «Об образовании»)

3. Башлангыч гомуми белем, төп гомуми белем бирүнең ФДББС (приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 06.10.2009г. № 373).

Гомуми белем бирү оешмаларында тикшерү-бәяләү эшчәнлегенең берничә төре бар.

Беренче тикшерү белем алу стратегияләрен билгеләргә, укучыларның әзерлек һәм психологик үсеш дәрәҗәләрен исәпкә алып, уку төркемнәрен формалаштырырга мөмкинлек бирә. Бу төр тикшерүнең максаты — предметны үзләштерүнең башлангыч дәрәҗәсен билгеләү, укучыларның индивидуаль-психологик сыйфатларын ачыклау.

Агымдагы тикшерү белем һәм күнекмәләрнең формалашу процессын күзәтергә, дәрестә һәм өйдә уку эшчәнлегенең формаларына һәм ысулларына тиз арада үзгәрешләр кертергә, билгеләрне үз вакытында куярга мөмкинлек бирә.

Арадаш тикшерү аерым теманы, курсның бүлекләрен яки дәресләр блогын үзләштерү нәтиҗәләрен контрольдә тоту максаты белән уздырыла.

Йомгаклау (еллык) тикшерү эшләре — уку елы ахырында үткәрелә һәм укучыларның предмет буенча белем һәм күнекмәләрне үзләштерү дәрәҗәсен ачыкларга ярдәм итә.

Гомуми белем бирү оешмаларында барлык предметлардан, шул исәптән туган (татар) тел һәм әдәбияттан арадаш аттестация эшләрен үткәрү мәҗбүри. Алар һәр чирек материалының үзләштерү дәрәҗәсен тикшерү өчен дә, ярты еллыкны, еллыкны йомгаклау эше буларак та үткәрелә.

Арадаш аттестация эшенең максатлары:

- укучыларның туган (татар) тел һәм әдәбият предметларыннан теоретик белемнәрен үзләштерү дәрәҗәсен билгеләү,
- белемнәрне үзләштерү дәрәҗәсен гамәлдәге белем стандартлары таләпләре белән чагыштыру,
- уку-укыту программаларының үтәлешен тикшерү.

Белем бирү оешмаларында арадаш аттестацияне үткәрү ешлыгы

Арадаш аттестация үткәрү уку-укыту процессында белем бирү системасындагы үзгәреш-яңарыш, яңа технологияләрнең үтеп керүе белән тыгыз бәйләнгән. Россия Федерациясенең 2012 нче елның 29нчы декабрендәге 273-ФЗ номерлы карары нигезендә гомуми белем бирү оешмаларының 2–8, 10 нчы сыйныф укучылары өчен арадаш аттестация эше уздыру тәртибе расланган.

Арадаш аттестация нигезендә укытучы укучыларның укыту материалын ни дәрәҗәдә үзләштерә алуын ачыклый, объектив белемнәрен бәяләп, укучыларның җитешсезлекләрен вакытлы күрә һәм аларны төзәтә ала. Шул исәптән әлеге тикшерү эшчәнлеге укытучыга педагогик процессны оештырудагы кимчелекләрне, үз эшендәге хаталарны да күрергә ярдәм итә. Бу төр тикшерүнең тәрбияви ягы да бар: системалы контроль укучыларны регуляр әзерләнеп йөрергә, дисциплинага өйрәтә. Белемнәрне тикшерү һәм аның сыйфатын бәяләү — укучылар ирешкән белем дәрәҗәсен дәүләт стандарты, минимумы таләп иткән белем һәм күнекмәләргә туры килү-килмәвен чагылдыра.

Бердәм таләпләр нигезендә тикшерү нәтиҗәләре матрицага кертелә, һәр укучы буенча аерым анализ ясала һәм гомумиләштерү ясала, хаталарның тибы билгеләнә, укытучы хаталарның сәбәбен, характерын аңлата. Аннан нәтиҗәләр һәр класс буенча, параллель буенча гомумиләштерелә, динамика ачыклана.

Арадаш аттестацияне уздыру ешлыгы, формалары һәм тәртибе белем бирү оешмасының локаль норматив актында билгеләнә (2012 елның 29 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Законның 28 ст. 3 өлеше, 30 ст. 2 өлеше). Димәк, укучыларның өлгерешен тикшереп торуны гамәлгә ашыру, формаларын, срокларын һәм үткәрү тәртибен билгеләү мәгариф оешмасы компетенциясенә керә.

Арадаш аттестацияне үткәрү ешлыгы белем бирү оешмасының уку планына бәйле, ул укыту предметларын, курсларны, дисциплиналарны (модульләрне), уку эшчәнлегенең башка төрләрен укыту чорлары буенча эзлеклелекне һәм бүленешне билгели. Арадаш аттестацияне үткәрү сроклары укыту-календарь графигында күрсәтелә һәм расписание төзегәндә исәпкә алына. Гадәттә, уку нәтиҗәләрен тикшерүнең түбәндәге төрләре кулланыла:

- кереш тикшерү эше;
- чиреклек тикшерү эшләре;
- агымдагы тикшерү эше;
- еллык (йомгаклау) тикшерү эше.

Һәрбер тикшерү эшчәнлеге үз эченә түбәндәге этапларны ала:

- тикшерүгә әзерлек;
- тикшерүне үткәрү;
- алынган мәгълүматларны анализлау;
- статистик аналитика.

Арадаш аттестацияне үткәрү формалары

Арадаш аттестация формалары белем бирү оешмасының төп белем бирү программасының укыту планында чагылдырыла (бу турыда: 2012 елның 29 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Законның 2 маддәсенең 9 п.).

Арадаш аттестациянең язма һәм телдән формалары була.

Язма формадагы арадаш аттестация эшләренә түбәндәгеләр керә:

- тестлар;
- комплекслы контроль эшләр;
- контроль эшләр;
- диктантлар;
- изложениеләр,
- текст буенча биремнәр;
- иҗади эшләр;

- сочинениеләр;
- эссе;
- рефератлар.

Арадаш аттестациянең телдән формалары түбәндәгеләр:

- докладлар;
- хәбәрләр;
- әңгәмә;
- проектны яклау;
- имтихан.

Шулай ук педагогик күзәтүгә нигезләнгән, эксперт бәяләмәсе, агымдагы белем бирү нәтиҗәләрен исәпкә алу кебек формаларны да аералар.

Агымдагы белем бирү нәтиҗәләрен исәпкә алу формасыннан кала арадаш аттестациянең башка формалары контроль-бәяләү процедурасы дигән төшенчәгә берләштереләләр. Контроль-бәяләү процедурасында укучы турыдан-туры яки читтән торып катнаша. Контроль-бәяләү процедурасыннан аермалы буларак, агымдагы белем бирү нәтиҗәләрен исәпкә алу формасында укучының турыдан-туры катнашуы күздә тотылмый, ә бары тик аның агымдагы белем бирү нәтиҗәләре исәпкә алына.

Педагогик күзәтүгә нигезләнгән арадаш аттестация формаларына түбәндәге эш төрләре керә:

- проект бурычларын, ситуацион бурычларны, кейсларны хәл итү буенча төркемнәрдә эшләү;
- төркемле проектны яисә күмәк иҗади эшне башкару;
- программалаштырыла торган дискуссияләр;
- рольле уеннар;
- программалаштырыла торган уку дәресләре.

Эксперт бәяләвенә нигезләнгән арадаш аттестация формаларына түбәндәгеләр керә:

- индивидуаль проектлар;
- иҗади имтиханнар;
- эшләнмәләр, макетлар, рәсем әйберләре, сүз иҗаты продуктлары эшләү.

Педагогик күзәтүгә һәм эксперт бәяләмәсенә нигезләнгән формаларда күзәтү яки эксперт бәяләү шаблоннары кулланыла.

Арадаш аттестация үткәрүне оештыру тәртибе

Арадаш аттестацияне үткәрүне оештыру өчен җаваплы кеше билгеләнә, мәсәлән, укыту-тәрбия (укыту-методика) эше буенча директор урынбасары яисә белем бирү сыйфатын бәяләү буенча директор урынбасары булырга мөмкин. Арадаш аттестация үткәрү турында боерык чыгарып тору мәҗбүри түгел, чөнки ул белем бирү оешмасы приказы белән расланган башлангыч белем бирүнең төп белем бирү программасының укыту планы һәм календарь уку графигында билгеләнгән. Боерык чыгарылган очракта, мәгариф оешмасы аттестация комиссиясе составын раслау, консультацияләр расписаниесе кебек оештыру моментларын һ.б. чагылдырырга мөмкин. Карарны мәктәп үз мәнфәгатьләреннән һәм оештыру шартларыннан чыгып кабул итә.

Триместр (чиреклек) арадаш аттестациясен оештырганда түбәндәге тикшерү эшләре булырга мөмкин:

- укучыларның агымдагы билгеләре генә исәпкә алына, чирек ахырында контроль эш үткәрелми;
- урта арифметик агымдагы билгеләр һәм чирек ахырында үткәрелгән контроль эш билгеләре исәпләп чыгарыла;
- чирек ахырында үткәрелгән (чиреклек) контроль эш билгесе исәпләнә.

Еллык аттестацияне оештырганда шулай ук төрле вариантлар тәкъдим ителә:

- чирек билгеләре исәпкә алына,
- ел ахырында чиреккә чыгарылган билгеләрнең һәм контроль эш билгеләренең уртача арифметик күрсәткече исәпләп чыгарыла;
- ел ахырында үткәрелгән контроль эш билгесе хәлиткеч роль уйный.

Белем бирү оешмасы башка вариантларны да сайлый ала. Сайланган вариантлар арадаш аттестация турында нигезләмәдә формалар, үткәрү вакыты, агымдагы контроль тәртибе белән беррәттән теркәлә (2012 елның 29 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Законның 28 маддәсе).

Әгәр арадаш аттестация контроль-бәяләү процедурасы аркылы уздырылса, аның өчен тиешле вакыт предмет яки курсның эш программасының уку планына чагылыш таба. Бу, мәсәлән, тест, иҗади бирем эшләү, сораштыру уздыру, контроль

эш эшләү, реферат яклау, телдән имтихан бирү, әңгәмәләр үткәрү планлаштырганда мөмкин. Арадаш аттестация кысаларында контроль эш эшләтү планлаштырылса, аны үткәрү вакыты төп белем бирү программасының предмет, курс буенча укыту планының гомуми күләменә кертелә. Контроль-бәяләү процедурасын үткәрү датасы һәм вакыты дәрес расписаниесендә теркәлә. Уку көне дәвамында бер контроль эш планлаштырырга, контроль эшләрне икенче-дүртенче дәрестә үткәрергә тәкъдим ителә (мәктәпләрнең СанПин 10.8 п.).

Арадаш аттестация өчен контроль-үлчәү материалларын (КИМ) укытучылар яки директор урынбасарлары әзерләргә мөмкин. Әгәр КИМны укытучы әзерләсә, ул аны директор урынбасары белән килештерә. Педагог үзе әзерләгән КИМ кушымта буларак укытыла торган предмет буенча эш программасына кертелә. КИМ административ хезмәткәр тарафыннан әзерләнсә, килештерү таләп ителми.

Арадаш аттестацияне үткәрү тәртибе

Россия Федерациясенең мәгариф турындагы законы нигезендә укучыларның арадаш аттестация узуга хокукы билгеләнгән. Шуңа күрә укучылар арадаш аттестация узу өчен формаль рәвештә дә, документаль рәвештә дә рөхсәт алырга тиеш түгел. Бу хокук чирек һәм еллык аттестация үтүгә бертигез кагыла.

Агымдагы өлгереш контроленең, шулай ук чиреклек арадаш аттестацияләрнең тискәре нәтиҗәләре укучыны еллык сынау аттестациясенә кертмәүгә сәбәп була алмый. Укучының төп белем бирү программасын үзләштерүгә хокукын үтәүне ассызыклау максатыннан әлеге **нигезләмәне** белем бирү оешмасының локаль актында теркәп кую зарур.

Әгәр укучы җитди сәбәп белән арадаш аттестациядә катнаша алмаса, аңа контроль эшне башка вакытта язарга яки аны дистанцион рәвештә башкарырга мөмкинлек бирелә. Аттестация датасы күчерелү мәктәп директорының боерыгы белән рәсмиләштерелә. Боерыкта конкрет укучыга датаның күчерелү сәбәбе күрсәтелә.

Укучының арадаш аттестацияне җитди сәбәпсез төшереп калдыру очрагы академик бурыч дип санала (2012 елның 29 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Законның 58 маддәсе) һәм академик

бурычны укучы бер ел дәвамында, мәктәп урнаштырган срокларда үтәргә тиеш.

Арадаш аттестация нәтиҗәләре укучыларга һәм ата-аналарга (законлы вәкилләргә) мәктәпнең локаль норматив актта билгеләгән срокларында җиткерелә. Укучылар яисә ата-аналар (законлы вәкилләр) аттестация нәтиҗәләре белән килешмәсәләр, белем бирү оешмасының локаль норматив акты белән билгеләнгән тәртиптә дәгъва белдерә алалар. Кагыйдә буларак, укучылар (ата-аналар) һәм педагоглар арасында килеп чыккан ризасызлыклар белем бирү мөнәсәбәтләрендә катнашучылар арасында бәхәсләрне җайга салу комиссиясе тарафыннан тикшерелә.

Укучыга бер ел эчендә белем бирү оешмасы билгеләгән срокларда ике тапкыр академик бурычын ябарга мөмкинлек бирелә (2012 елның 29 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Законның 58 маддәсенең 5 өлеше). Елны санаганда авыру чоры төшереп калдырыла.

Арадаш аттестацияне икенче тапкыр үткәрү өчен мәгариф оешмасы комиссия төзи. Аның оешу һәм эшчәнлек тәртибе белем бирү оешмасының локаль норматив актында регламентлана, составы турында директор боерык чыгара.

Дәрестән тыш эшчәнлек курслары буенча арадаш аттестация үткәрелергә тиешме? Арадаш аттестация мәсьәләләрендә РФ-нең 2012 елның 29 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Законы «уку предметы», «курс», «дисциплина», «модуль» төшенчәләре белән эш итә. Законда курс төшенчәсен дәрестән тыш эшчәнлек курсларына карата кулланып булу турында һәм, димәк, алар буенча арадаш аттестация уздыру турында шәрехләнми. Шулай да дәрестән тыш эшчәнлекнең үзләштерү нәтиҗәләре аттестацияләнергә тиеш булган төп белем бирү программасының аерылгысыз компоненты булуын истән чыгарырга ярамый (2012 елның 29 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Законның 59 маддәсе). Федераль дәүләт стандартларында күрсәтелгәнчә, мәгариф оешмасының төп белем бирү программасын үзләштерүнең планлаштырылган нәтиҗәләренә ирешүне бәяләү системасы дәрес һәм дәрестән тыш эшчәнлек кысаларында алып барылырга тиеш (18.1.3 ФГОС ООО). Димәк, дәрестән тыш эшчәнлек курслары буенча аерым арадаш аттестация үткәрелмәсә дә, аның нәтиҗәләре барыбер исәпкә алынырга тиеш. Укучыларның дәрестән тыш курсларны үзләштерү нәтиҗәләрен белем алу казанышларын

индивидуаль исәпкә алып, портфолио технологиясен кулланып бәяләргә мөмкин.

Нәтиҗәләр:

- Арадаш аттестация нәтиҗәләре укучыларның индивидуаль белем алу казанышлары динамикасын чагылдыра.
- Арадаш аттестация нәтиҗәләрен чиреклек һәм еллык билге буларак теркәп баралар.
- Арадаш аттестация нәтиҗәләре белем бирү оешмасында кабул ителгән бәяләү системасына нигезләнеп билгеләнә. Мәгариф турындагы документларда 5 баллы шкала нигезендә бәяләү кабул ителгән. Мәсәлән, 100 баллы шкала буенча бәяләгәндә, түбәндәге билгеләр системасы тәкъдим ителә:
- «5» — 100–85 балл;
- «4» — 84–65 балл;
- «3» — 64–35 балл;
- «2» — 35 баллдан кимрәк;
- «1» — 15 баллдан кимрәк.

Кагыйдә буларак, 100 баллы шкала 4 сыйныф ахырында комплексны эшләр нәтиҗәләрен бәяләү өчен кулланыла.

Традицион биш баллы шкала — дәүләт аттестациясендә гомуми кабул ителгән бәяләү нигезе. Ул РФ ның бөтен территориясендә белем бирү нәтиҗәләрен теркәүдә бертөрлелекне саклап калырга ярдәм итә.

Традицион биш баллы шкалалардан аерылып торган бәя шкалаларын:

- укучының индивидуаль проект эшләрен;
- дәрестән тыш эшчәнлек программаларын үзләштерү нәтиҗәләрен;
- белем бирү мөнәсәбәтләрендә катнашучылар тарафыннан төзелә торган төп гомуми белем бирү программасының уку планы өлешен үзләштерү нәтиҗәләрен бәяләү өчен кулланырга мөмкин.

Өлгереш журналында чиреклек арадаш аттестация нәтиҗәләре чирек билгесе буларак теркәлә. Еллык арадаш аттестация нәтиҗәләре предмет буенча еллык билге итеп күрсәтелә. Бу билгеләр укучыларның көндәлекләренә һәм өлгереш ведомостьларына кертелә. Бер яисә берничә уку предметы буенча арадаш аттестациянең начар нәтиҗәләре яисә җитди сәбәпсез арадаш аттестациягә килмәү академик бурыч дип таныла.

Башлангыч мәктәптә арадаш аттестация үткәрү үзенчәлекләре

1 нче сыйныфта уку предметлары буенча билгеләр куелмый. Россия Мәгариф һәм фән министрлыгы уку планы предметларын үзләштерүне контрольдә тотуның түбәндәге формаларын тәкъдим итә:

- педагогик күзәтү;
- шартлы шкалалар;
- «индивидуаль казаныш кәгазьләре»;
- баланың уку казанышлары динамикасын күзәтеп тору графикасы һәм таблицалары.

(Мәктәпнең 10.10 п. СанПиН, Мәгариф һәм фән министрлыгының 03.06.2003 № 13-51-120/13 хаты).

Укучыларның белем, осталык һәм күнекмәләрне бәяләү нормалары унберьеллык мәктәпнең башлангыч сыйныфлары өчен төзелгән программаларның таләпләренә нигезләнә һәм укучыларның ана телендә язмача башкарган эшләренә бәя бирү критерийларын үз эченә ала.

1 сыйныфта белем, күнекмәләргә контроль тикшерү ел азагында уздырыла. Контроль эшкә 15 сүздән торган басма шрифтлы текст я күчереп, я диктант итеп язу өчен тәкъдим ителә. Эшне бәяләгәндә, нәтиҗәләрнең программа таләпләренә туры килү-килмәве ачыклана. Ишетеп яки күчереп язган текстта хаталар саны 5 тән артмаса, эш канәгатьләнерлек дип санала. Контроль эш нәтиҗәләре телдән аңлатыла.

2–4 сыйныфларда йомгаклау контроль эшләре, гадәттә, грамматик биремле диктант формасында уздырыла. Грамматик бирем сүз һәм җөмләләрне өлешчә яки тулысынча тикшерүдән тора. Диктант һәм грамматик бирем өчен аерым билгеләр куела. Грамматик биремле диктант тексты, өйрәнелгән грамматик материал белән бәйле булырга тиеш, чөнки алар шул материалның үләштерелү дәрәҗәсен һәм укучыларның аны телдән һәм язма сөйләмдә куллана белүен ачыклый.

9нчы һәм 11нче сыйныфларда еллык арадаш аттестация үткәрү

9нчы сыйныфта дәүләт йомгаклау аттестациясе буенча мәҗбүри тапшырылырга тиешле предметтан ахыргы билгене чыгарганда, еллык билгенең уртача күрсәткече исәпкә алына. Йомгаклау аттестациясенә 9 нчы сыйныфта академик бурычлары булмаган һәм уку-укыту планын яки шәхси уку планын тулысынча үтәгән (барлык уку предметлары буенча 9 нчы сыйныф өчен еллык билге булган) укучылар кертелә.

11нче сыйныфта предметлар буенча билгеләр чыгарганда, урта гомуми белем бирү программасы буенча белем алучының һәр елда арифметик ярты еллык һәм еллык билгеләренең уртача күләме исәпкә алына.

9нчы һәм 11нче сыйныфларда еллык аттестация алдан үткәрелеп, шуның нәтиҗәләре буенча дәүләт йомгаклау аттестациясенә кертелү турында педагогик киңәшмә карары чыгарыла. Укучының дәүләт йомгаклау аттестациясенә кертелүенә нигез булып, академик бурычлар булмау тора. Укучыларны ДӘА-9 һәм ДӘА-11 имтиханнарына кертү турындагы беркетмә датасы беренче имтихан датасыннан иртәрәк булырга тиеш. (Россия Мәгариф һәм фән министрлыгының 2014 елның 14 февралендәге 115 номерлы боерыгы белән расланган Тәртипнең 5.3 п.).

Рус телендә урта гомуми белем бирү мәктәбенең рус төркемендә укучыларның татар теленнән белем сыйфатын тикшерү үзенчәлекләре

Рус телендә сөйләшүче укучыларга татар телен укытуның төп максаты — телне аралашу чарасы буларак үзләштерүне тәэмин итү, көндәлек тормышта, полиэтник җәмгыятьтә үзара аңлашу һәм хезмәттәшлек итү күнекмәләрен формалаштыру, укучыларны рухи һәм әхлакый яктан тәрбияләү, мәдәниара диалогка осталык кебек универсаль күнекмәләр булдыру.

Татар теле дәресләрендә рус телле укучыларга татарча сөйләмне ишетеп аңларга, үз фикерләрен татар теле чаралары ярдәмендә оештырып әйтергә, башкаларның фикерләрен аңлап,

телдән һәм язмача күрсәтә белергә өйрәтелә. Бу максатларга ирешүдә коммуникатив технологиягә нигезләнү отышлы.

Татар телендә төрле максатларда һәм ситуацияләрдә аралаша белү осталыгы түбәндәге күнекмәләрнең формалашу белән бергә бара:

- аралашу өчен продуктив лексик минимумны үзләштерү;
- фонетика, лексикология, грамматикага караган материалны төрле аралашу ситуацияләрендә дөрес куллана белү;
- диалогик сөйләм күнекмәләре барлыкка килү;
- аерым темалар буенча монологик сөйләм күнекмәләре формалашу;
- татар телендә текстларны укып аңлау, укыган буенча фикер әйтә белү.

Укучыларның белемен тикшерү-бәяләү эшчәнлеген укыту процессын билгеле бер системага салырлык итеп методик яктан дөрес оештыру зарур. Татар төркемнәрендә татар теленнән белем дәрәҗәләрен диктант, сочинение, инша, тест һ.б. формалар аша тикшерәләр. Ә рус телле укучыларның татар телен үзләштерүнең төп күрсәткече — ул укучыларның өйрәнелгән темалар буенча татарча аралаша белүләре. Шуңа күрә тикшерү-бәяләү эшчәнлегенең төп объекты булып укучыларның татарча сөйләшә белү күнекмәләре тора. Рус төркемнәрендә укучыларның татар теленнән белем һәм күнекмәләрен тикшерүдә язма эшләр һәм телдән сораштыру кулланыла:

- тест биремнәрен эшләү;
- текст буенча эш;
- диалоглар төзү;
- коммуникатив биремнәр;
- ситуатив биремнәр.

Тест (test) сүзе инглиз теленнән кергән, ул “сынау, тикшерү” дигәнне аңлата. Тест — хәзерге белем бирү системасының иң еш кулланыла торган тикшерү формасы. Тест ярдәмендә укучыларның белемнәрен тикшерү аерым план нигезендә, махсус төзелгән тест биремнәре буенча оештырыла. Укыту тестларының максаты — укучыларның аралашу һәм тел компетенцияләренең дәрәҗәсен билгеләү. Тест сораулары берничә вариантта эшләнә. Алардагы биремнәр логик эзлеклелектә,

укучыларның яшь үзенчәлекләрен исәпкә алып төзелә. Укучыларга белем бирү, фәнни-тикшеренү эшләрен оештыру, тәрбияләү процессында тестлар куллану мәгълүматны кабул итү, игътибарны көчәйтү, хәтер һәм интеллектны үстерүдә югары күрсәткечләргә ирешергә мөмкинлек бирә; кешенең ми эшчәнлеген, уйлау сәләтен активлаштыра. Дәрестә даими рәвештә тест уздыру укучыларның активлыгын һәм игътибарын үстерә, биремнәрне үтәгәндә, аларның җаваплылыкларын арттыра.

Тестның башка тикшерү формаларыннан түбәндәге өстенлекле яклары бар:

- белем һәм күнекмәләрне үзләштерү сыйфатын тиз арада тикшереп була;
- уку материалын тулысынча кабатларга ярдәм итә;
- контроль нәтиҗәләрен математик-статистик эшкәртү мөмкинлеге барлыкка килә һәм, нәтиҗә буларак, нәтиҗәләр объектив бәяләнә;
- җайлаштырылган тестларны куллану ярдәмендә индивидуальләштерү һәм укытуны дифференциацияләү принцибын гамәлгә ашыру мөмкинлеге барлыкка килә.

Тест биремнәренең түбәндәге төрләрен аерып күрсәтәләр:

№	Тест биремнәренең төрләре	Үзенчәлекләре
1.	Тәңгәлләштерү	Уртак темалар яки башка билгеләр буенча берләшкән ике блоктан парлар сайлау.
2.	Альтернатив сайлау	Текстның эчтәлегенә бәйле рәвештә "әйе"/"дөрес"/"туры килә" яки "юк"/"дөрес түгел"/"туры килми" дип җавап бирү.
3.	Дөрес вариант(лар) сайлау	Бирелгән берничә җаваптан бер яисә берничә дөрес вариантны сайлау.
4.	Тәртипкә салу	Аерым репликалардан яки җөмләләрдән текст, диалог төзү.
5	Артык берәмлекне билгеләү	Бирелгән сүз/ сүзтезмә/ җөмлә төркемендә тема яки башка билгеләре буенча туры килмәгәнен билгеләү (алып ташлау, сызу).
6.	Тәмамлау	Мәгънәгә нигезләнеп җөмләне тәмамлау.
7.	Хата төзәтү	Сүз формасында яки җөмләнең структурасында киткән грамматик һәм сөйләм хаталарын төзәтү.
8.	Үзгәртү	Үрнәк нигезендә җөмләне үзгәртү.
9.	Эчтәлекне аңлап сөйли белү	Текстның эчтәлеген яки мәгънәсен үз сүзләрең белән тапшыру.
10.	Тәрҗемә итү	Тәрҗемә итү.
10.	Клоуз-тестлар	Укучы бирелгән текстта төшеп калган элементларны торгызырга тиеш.

Алга таба тест төрләренә мисаллар китерелә.

1. Хәрефләр белән цифрларны тоташтырып, мәкальләрне җыегыз.

1) Олыласаң олыны а) кеше сине мактасын
2) Үзеңне үзең мактама, б) кешедән сора.
3) Үзең белмәсәң, в) ташка кадак кагар.
4) Җиде кат үлчә, г) тәмләп ашарсың.
5) Тырышып эшләсәң, д) бер кат кис.
5) Тырышкан табар, е) олыларлар үзеңне

Ачкыч: 1 е, 2 а, 3 б, 4 д, 5 г, 6 в.

2. а) Текстны укыгыз. Текстның эчтәлегеннән чыгып, “текстка туры килә ” яки “текстка туры килми” дигән җавапларның дөрес вариантын сайлагыз.

Урманда аю баласы яши. Аның исеме Әппәс. Әппәс бик эшчән була. Ул яз көне яшелчәләр утырта. Ул кишерне чишмәдә юа һәм ашый башлый. Әппәс янына Куян килә. Ул Куянны сыйлый.

1) Болында аю баласы яши.
а) текстка туры килә б) текстка туры килми
2) Әппәс — ялкау аю.
а) текстка туры килә б) текстка туры килми
3) Әппәс яз көне агачлар утырта.
а) текстка туры килә б) текстка туры килми
4) Аю баласы Куянны кишер белән сыйлый.

ә) Текстны укыгыз. Әгәр сез әлеге фикер белән килешәсез икән, “+” куегыз, килешмәсәгез, “ — “ куегыз.

Мин бүген иртә тормадым. Мәктәпкә барырга, дәрес әзерләргә кирәкми. Ринат күптән урамда йөри икән. Ринат миңа: ”Көрәк алып чык әле!” — дип кычкырды. Мин көрәк алып чыкмадым. Ринат миңа: ”Өйгә кереп кит”, — диде.

1) Бүген иртә тордым.
2) Мәктәпкә барырга кирәк.
3) Ринат урамда йөри.
4) Ринат миңа чана алып чыгарга кушты.
5) Мин көрәк алып чыктым.
6) Ринат мине чана шуарга чакырды.

3. а) *куян йөрәкле* фразеолгизмын кайсы сүз белән алмаштырып була?

1) тыйнак

2) усал

3) акыллы

4) куркак

ә) Антоним сүзләр рәтен күрсәтегез.

1) бара, ала

2) көлә, елмая

3) каршылый, озата

4) саргая, кызара

4. а) Җөмлә килеп чыксын өчен, җөмлә өлешләрен нинди эзлеклелектә куярга кирәк?

А) кечкенә инешләр дә

Ә) безнең республикабызны

Б) зур елгалар да

В) бик ямьләндерә

Ачкыч: Ә, А, Б, В

ә) Текст килеп чыксын өчен, җөмлә өлешләрен нинди эзлеклелектә куярга кирәк?

А) Ашый торган ризыкта витаминнар булуы бик мөһим.

Ә) Һәркем сәламәт булу өчен тырышырга тиеш.

Б) Шуңа күрә кешеләр ит тә, сөт ашамлыклары да, яшелчәләр дә, җиләк-җимеш тә ашарга тиеш.

В) Сәламәт булырга теләсәң, иң беренче чиратта яхшы тукланырга кирәк.

1) Ә, В, Б, А

2) В, Ә, Б, А

3) Ә, В, А, Б

4) В, Ә, А, Б

Ачкыч: Ә, В, Б, А

б) Диалог килеп чыксын өчен, репликаларны кирәкле тәртиптә куегыз (цифрлар эзлеклелеген күрсәтегез).

А) Әйе, ул вакытта урында булам. Сәгать бердә киңәшмәгә китәм.

Ә) Анда түгәрәк печать юк. Шуңа күрә яңа справка алып килергә кирәк.

Б) Иртәгә врачка барырга һәм справка алып килергә кирәк.

В) Соңга калмагыз, зинһар өчен.

Г) Мин кичә справканы алып килдем бит.

Д) Ярый, мин җитешергә тырышам.

Е) Яхшы, мин иртәгә анда барам һәм сезгә справканы кертермен. Сәгать уникедә сез эш урынында буласызмы?

Җавап:_____

Ачкыч: Б, Г, Ә, Е, А, Д, В.

5. Һәр юлда артык сүзне сызыгыз.

1) ярдәм, ышанычлы, кешелекле

2) авылдаш, әңгәмәдәш, ватандаш

3) әдәпле, уңган, тупас

4) сәламләү, тәмамлау, исәнләшү.

Ачкыч: 1) ярдәм, 2) әңгәмәдәш, 3) тупас 4), тәмамлау

6. Һәр юлда мәгънәләре буенча туры килә торган фигыльләрне яз.

1) Муса Җәлил биш елга якын Казанда _____.

2) Татарстанның бай тарихы музейларда _____.

3) Музей залларында меңләгән экспонат _____.

4) Антарктидадагы иң биек тауларның берсе Муса Җәлил исемен _____.

5) Җәлилне “татар Фучигы” дип _____.

Ачкыч: 1) яшәгән; 2) чагыла (саклана); 3) саклана; 4) йөртә; 5) атыйлар.

ә) Җөмләне дәвам итеп бетер.

1) Кояш чыга һәм ... _____.

2) Дәрес башланды, ләкин ... _____.

3) Диңгезгә карыйм да ... _____.

4) Кемдер шалтыраткан, әмма ... _____.

7. а) Җөмләләрне укыгыз, грамматик һәм сөйләм хаталарын төзәтегез. Дөрес вариантны языгыз.

1) Урман — кешенең якын дус. — _____.

2) Ул үзенең матуры, гүзәллеге белән табигатькә ямь бирә. — _____.

3) Әйе, урман матурда, файдалы да. — _____.

4) Ләкин урманга булыша, сакларга кирәк! — _____.

8. Бирелгән җөмләләрдән сорау һәм инкарь җөмләләр төзегез.

Үрнәк: Яз килә. — Яз киләме? Яз килми.

1) Агачлар яшел яфрак яра. — _____.

2) Урманда умырзаялар күренде. — _____.

3) Шомырт ап-ак чәчәк аткан. —_____.

4) Аланда аллы-гөлле чәчәкләр үсәчәк. — _____.

9. Тестларның эчтәлеге белән бәйле тестларны укытуның өлкән баскычында куллану отышлы. Башлангыч һәм урта баскыч

сыйныфларында мәкальләр, әйтемнәр һәм зур булмаган текстлар кулланыла.

Мәкальләрне укыгыз, мәгънәләрен аңлатыгыз.

1) Телләр белгән — илләр гизгән . — _____.

2) Йөз сум акчаң булганчы, йөз дустың булсын. — _____.

3) Яхшы сүз җанга рәхәт. — _____.

4) Җиде кат үлчә, бер кат кис. — _____.

10.

а) Җөмләләрне тәрҗемә итегез.

Мою подругу зовут Алсу. — _____.

Ей 17 лет. — _____.

Она студентка. — _____.

Она учится в колледже. — _____.

Она хочет стать дизайнером. — _____.

Она очень талантливая и трудолюбивая. — _____.

Она хороший друг. — _____.

Ей нравится готовить национальные блюда. — _____.

ә) Диалогны тәрҗемә итегез.

— Илдар, сиңа ничә яшь?

— Биш.

— Ә үзең минем зонтиктан да тәбәнәгрәк.

— Ә сезнең зонтикка ничә яшь соң?

_____.

_____?

_____.

_____.

_____?

11. Клоуз-тест текстны укып аңлау, төшереп калдырылган берәмлекләрне торгызуны күздә тота. Мондый биремне уңышлы башкару укучының текстны никадәр тиз аңлый алуына һәм анда тасвирланган вакыйгалар яки фактлар арасындагы бәйләнешне билгели алуына турыдан-туры бәйле. Мондый тест өйрәнелә торган телнең лексикасын белү дәрәҗәсен билгели.

Клоуз-тестка матур әдәбият әсәрләреннән өзекләр сайлана, анда билгеле бер ешлыкта (мәсәлән, 5 нче, 7 нче һ. б.) сүз төшереп калдырыла. Төшереп калдырылган сүз я мөстәкыйль, я ярдәмче сүз төркеменә карарга мөмкин. Тест өчен сайланган текст төзелеше буенча бөтен, мәгънәсе буенча тәмамланган фактларны яки вакыйгаларны бәян итәргә, ә төшеп калдырылган сүзләр

контекст хисабына шактый җиңел торгызылырлык булырга тиеш.

Текст укучылар санына туры китереп әзерләнә һәм таратыла. Укучылар үзлектән текстны ике тапкыр укыйлар. Беренче укыганда алар аның гомуми эчтәлеге белән танышалар, икенче укыганда — текстның эчтәлеген торгызу өчен кирәкле сүзләр белән буш урыннарны тутыралар.

Укучылар төшеп калган сүзләрне клоуз-тестка яки махсус сораштыру кәгазьләренә язалар. Укучының биремне дөрес башкаруы текст эчтәлегендәге лингвистик һәм экстралингвистик факторларның үзара бәйләнешен аңлап эш итүе, лексик материалны үзләштерүе турында дәлил булып тора. Шулай итеп, клоуз-тест ярдәмендә уку күнекмәләренең формалашуы һәм лексиканы үзләштерү дәрәҗәсе шактый төгәл һәм объектив билгеләнә.

Клоуз-тест шулай ук чит телле сөйләмне ишетеп аңлауны тикшерү чарасы да булырга мөмкин. Аудирование өчен клоуз-тест әзерләгәндә укучыларга таныш лексик материал һәм гади синтаксик структуралар булган текстны сайлап алырга кирәк. Мәсәлән:

Бүген безгә кунак апа ... . Ул миңа матур курчак ... . Курчакның күзләре зәп-зәңгәр, чәчләре ... һәм сап-сары. Күлмәге дә ... матур. Мин кунак апага ... әйттем. Миңа бүләк бик ... .

Безгә дус кызым Оля ... . Оляга да курчак ошады. ... курчакка Алсу исеме бирдек. ... икәү бергә уйнадык. Безгә ... күңелле булды. Иртәгә Оляга ... кунакка керәм. (55 сүз).

Ачкыч: 1— килде, 2 — бүләк итте, 3 — озын, 4 — бик, 5 — рәхмәт, 6 — ошады, 7 — керде, 8 — без, 9 — без, 10 — бик, 11 — мин.

Клоуз-тестларның сыйфатын бәяләү түбәндәгечә башкарыла. Һәр дөрес җавап өчен укучы 1 балл ала, дөрес булмаган җавап яки җавап булмаган очракта 0 балл куела. Әгәр укучы җавабында таләп ителгән сүзне түгел, ә аңа якын мәгънәле сүзне сайласа, уку яки аудирование күнекмәләрен контрольдә тотканда ул 1 балл, ә агымдагы контроль эш уздырганда — 0,5 балл ала.

Текст буенча эш текстны уку, текст буенча эшләү күнегүләрен үз эченә ала:

- текстны уку (чиратлап, рольләргә бүлешеп һ.б.);
- текст буенча сорауларга җавап бирү;
- эчтәлеген сөйләү (язу);
- ахырын (башын, уртасын) уйлап язу;

- темасын, микротемаларын билгеләү, планын төзү;
- конспектлау;
- аннотация язу;
- анализлау;
- диалогик, монологик сөйләм оештыру.

Сөйләм дәрәҗәсен контрольгә алуда ***диалогик формадагы эш төрләре*** бик отышлы. Мәсәлән:

1. Диалогның башын уйлап языгыз.
   – …
   – …
   – …
   – Миңа дәфтәр кирәк иде.
2. Диалогны тулыландырыгыз.
   – Сәлам, Айнур!
   – …
   – Кая барасың?
   – …
   – Нәрсә аласың?
3. Диалогны дәвам итегез.
   – Исәнмесез, Алсу апа!
   – Исәнме, Марат!
   – Алсу апа, мина дәреслекләр кирәк.
   – …?
   – …
4. Диалогны тәмамлагыз.
   – Син әниеңә булышасыңмы?
   – Әйе, булышам.
   – Ничек булышасың?
   – … .
5. Монологны диалогка үзгәртегез.

Минем этем бар. Аның кушаматы — Актүш. Актүш өйдә яши. Ул бик матур, акыллы. Ул безнең белән уйный.

– Синең этең бармы?
– Әйе, минем этем бар.
– Аның кушаматы нинди?
– Аның кушаматы — Актүш.
– Ул урамда яшиме?
– Юк, ул өйдә яши.
– Актүш нинди?

– Ул матур һәм акыллы эт.
– Актүш уйнарга яратамы?
– Әйе, Актүш безнең белән уйный.

6. Диалогтан монолог төзегез.

– Син каникулда кая барасың?
– Мин Казанга барам.
– Казан матур шәһәрме?
– Әйе, бик матур!
– Анда нәрсәләр бар?
– Казанда театрлар, парклар, урамнар, мәктәпләр бар.
– Ә син кайсы җиргә барасың?
– Мин циркка барам.

Мин каникулда Казанга барам. Казан — матур шәһәр. Анда театрлар, парклар, урамнар, мәктәпләр бар. Казанда мин цирка барам.

7. Билгеле бер темага караган диалоглар төзү. Мәсәлән, ял көнен үткәрү турында иптәшегез белән әңгәмә корыгыз.

– Сәлам, Ирина!
– Сәлам, Гүзәл! Ял көнен ничек үткәрдең?
– Мин ял көнен бик яхшы үткәрдем. Әнием белән циркка бардык. Мина бик ошады. Ә син?
– Мин дусларым белән кинога бардым.

8. Раслау (инкарь итү/сорау/ каршы килү/ киңәш бирү/үтенү һ.б.) репликасы булган диалог төзегез.

– Алсу, син өйдәме?
– Әйе, мин өйдә.
– Нишлисең?
– Китап укыйм.
– Нинди китап?
– Бик кызыклы китап. Файдалы киңәшләр язылган. Син дә бу китапны укып чык! Мин сиңа бирермен.

9. Бирелгән схема буенча диалог төзегез. Мәсәлән:

– сорау — каршы сорау — җавап:

– Син музейга барасыңмы?
– Нинди музейга?
– Тукай музеена.

– чакыру — ризасызлык белдерү:

– Әйдә, Алсу, музейга барыйк!
– Юк, бара алмыйм. Дәресләрем күп.

– *хәбәр итү — раслау:*

– Айрат, бүген дәрестән соң музейга барабыз!

– Әйе, дустым, беләм, белдерүне укыдым.

10. Рәсем, картина буенча диалог төзү.

Укучыларның диалогик сөйләме түбәндәге критерийлардан чыгып бәяләнә:

– диалогик сөйләмнең структур яктан оешкан булуы;

– аралашу максатына ирешү, теманың ачылуы;

– репликаларның лексик-грамматик яктан дөрес булуы;

– этикет үрнәкләрен урынлы кулланулы;

– актив һәм итагатьле әңгәмәдәш булу.

Коммуникатив биремнәр аркылы аерым лексик һәм грамматик формаларны үзләштерүне тикшерү тормышка ашырыла. Мондый тип күнегүләрнең әһәмияте шунда: укучы фикерен җиткерү өчен өйрәнелә торган тел чараларын үзе җыя һәм укучыда эчке сөйләм эшчәнлеге башлана. Ә бу аралашу процессына өйрәтүдә бик мөһим чара. Мәсәлән:

К тебе пришел твой друг. Как ты представишь его своим родителям? — *Әти, әни! Бу минем иң якын дустым Артур!*

Ты уезжаешь к своим друзьям в деревню, как ты об этом сообщишь бабушке? — *Әбием, мин авылга үземнең дусларым янына китәм.*

Сегодня в школе состоится концерт. Уточни у Саши, будет ли он участвовать. — *Саша, син бүген мәктәптә буласы концертта катнашасыңмы?*

Спроси у друга о том:

– пойдет ли он сегодня в городскую библиотеку;

– какую книгу он читал на каникулах;

– пригласит ли он друзей на день рождения;

– как он собирается провести выходные.

Поинтересуйся у друга:

– как у него дела;

– будет ли он участвовать в соревнованиях;

– интересна ли эта книга.

Сообщи о том:
– что завтра будет родительское собрание;
– что вы вчера ходили в кино;
– что они были в гостях;
– что завтра в городе будет кросс.
Посоветуй подруге:
– чтобы она не опаздывала на урок;
– чтобы она прочитала книги татарских писателей;
– чтобы она сходила в музей;
– чтобы она каждый день готовилась к урокам.

Предложи подруге:
– бегать по утрам;
– пойти в лес;
– поиграть в лото;
– сходить в кукольный театр.

Ярдәмлекнең кушымта өлешендә татар теленнән белем сыйфатын тикшерү өчен материаллар тәкъдим ителә.

Кулланылган әдәбият

1. Федеральный закон от 29.12.2012 № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации».
2. Постановление Главного государственного санитарного врача РФ от 28.09.2020 № 28 «Об утверждении санитарных правил СП 2.4.3648-20 «Санитарно-эпидемиологические требования к организациям воспитания и обучения, отдыха и оздоровления детей и молодежи».
3. Приказ Минобрнауки России от 06.10.2009 № 373 «Об утверждении и введении в действие федерального государственного образовательного стандарта начального общего образования» (с изм.)
4. Приказ Минобрнауки России от 17.12.2010 № 1897 «Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования» (с изм.)
5. Приказ Минобрнауки России от 17.05.2012 № 413 «Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта среднего общего образования».
6. Письмо Минобрнауки России от 12.05.2011 № 03-296 «Об организации внеурочной деятельности при введении федерального государственного образовательного стандарта общего образования».

Интернет ресурслары

1. РФ Мәгариф һәм фән министрлыгы — http://минобрнауки.рф
2. «Российское образование» федераль порталы — http://www.edu.ru
3. ТР Мәгариф һәм фән министрлыгы http://mon.tatarstan.ru
4. Электронное образование Республики Татарстан — http://edu.tatar.ru
5. ТР Мәгарифне үстерү институты — http://www.irort.ru
6. Фән һәм инновацияләр буенча федераль агентлык — http://www.fasi.gov.ru
7. Рособрнадзор — http://www.obrnadzor.gov.ru
8. РФ мәгариф хезмәткәрләренең квалификациясен күтәрү һәм профессиональ әзерләү академиясе — http://www.apkppro.ru
9. Федеральный центр образовательного законодательства — http://www.lexed.ru
10. Федераль тестүткәрү үзәге — http://www.rustest.ru
11. ТР Мәгариф һәм фән министрлыгы Белем порталы — http://www.edu.kzn.ru
12. ТР Мәгариф һәм фән министрлыгы — http://www.mon.tatar.ru
13. Татар мәгарифе порталы — http://belem.ru
14. ТР мәгълүмати-аналитик порталы — http://tatcenter.ru
15. ТР мәгълүмат агентлыгы — https://www.tatar-inform.ru/
16. ТР электрон газетасы — http://intertat.ru
17. Татар хат алышу хезмәте — http://xat.ru
18. Татар телендәге әдәби әсәрләр китапханәсе — http://Kitapxane.at.ru
19. Татар теле сүзлекләр һәм үзәйрәткечләр — http://Tatar.com.ru
20. Татарча текстлар — http://Tatarca.boom.ru

Тәкъдим ителгән әдәбият исемлеге

1. 2019/2020 нче уку елында “Туган тел (татар теле)” һәм “Әдәбият (татар әдәбияты)” укытуның актуаль мәсьәләләре/ төз.: Шәмсетдинова Р. Р., Фәттахова Р. Ф., Гыйләҗева Л. Г. — Казан: ТРМҮИ, 2019. — 56 б.
2. Имтихан өчен биремнәр (белем бирү эчтәлеге этномәдәни (татар) компонентлы белем бирү оешмаларында туган (татар) телдән имтихан үткәрү өчен методик тәкъдимнәр һәм үрнәк текстлар) / төз.: Шәмсетдинова Р.Р., Фәттахова Р.Ф., Гыйләҗева Л.Г. — Казан: ТР МҮИ, 2019. — 45 б.
3. Карпухина Н.И. Сборник контрольных работ (по УМК «Сәлам»). — Казан, ТРМҮИ, 2017. — 52 б.
4. Рус телендә сөйләшүче укучыларга татар теле буенча олимпиадага әзерләнү өчен биремнәр / Төзүче Р.Р.Шәмсетдинова. — Казан, 2016. — 17 б.
5. Сборник олимпиадных заданий для межрегионального и региональных туров Межрегиональной олимпиады по татарскому языку и литературе / сост.: ШамсутдиноваР.Р., Фаттахова Р.Ф., Гилязова Л.Г. — Казань, ИРО РТ, 2019.
6. Татар телен өйрәнү өчен укучыларны төркемнәргә бүлү буенча тәкъдимнәр: рус телендә төп гомуми белем бирү оешмаларының I сыйныфлары өчен. Татар телен һәм әдәбиятын укытуда уен технологияләре (ТР гомуми белем бирү оешмаларының татар теле һәм әдәбияты укытучыларының эш тәҗрибәсеннән) / Төзүчеләр: Шәмсетдинова Р.Р., Фәттахова Р.Ф., Мөхәрләмова Г.Н., — Казан: ТРМҮИ, 2016. — 23б.
7. Татар телен һәм әдәбиятын укытуда уен технологияләре (ТР гомуми белем бирү оешмаларының татар теле һәм әдәбияты укытучыларының эш тәҗрибәсеннән) / Төзүчеләр: Шәмсетдинова Р.Р., Фәттахова Р.Ф., Мөхәрләмова Г.Н., Фәттахова Р.Ф. — Казан: ТРМҮИ, 2016. — 55 б.
8. Туган тел (татар телен) һәм әдәбиятны укытуда дәрестән тыш эшчәнлекнең роле / төз.: Шәмсетдинова Р.Р., Фәттахова Р.Ф., Гыйләҗева Л.Г., Хадиева Г.В.. — Казан: ТРМҮИ, 2019 — 40 б.

9. Фаттахова Р.Ф. Практический татарский язык: методическое пособие для изучающих татарский язык. — Казань: Татар. кн. изд-во, 2012. — 176 с.
10. Фәттахова Р.Ф. "Белемнәрне системалаштыру һәм гомумиләштерү дәресләре" — Фәнни Татарстан, № 1, 2019. — 109—114 б.
11. Формирование языковой личности в полилингвальной среде. — Сборник материалов Международной НПК "Правовые основы функционирования гос. языков в условиях дву- и многоязычия". — Казань, 11.12.2019
12. Шамсутдинова Р.Р., Зиннатуллин Р.К., Фаттахова Р.Ф., Гилязова Л.Г., Хадиева Г.В. Современные технологии в обучении татарскому языку и литературе. — Казан, ТРМҮИ, 2017. — 94 б.
13. Шамсутдинова Р.Р., Фаттахова Р.Ф. Методические рекомендации по преподаванию предметов «Татарский язык и литература». — Казан, ТРМҮИ, 2017. — 39 б.
14. Шамсутдинова Р.Р., Фаттахова Р.Ф., Гилязова Л.Г., Хадиева Г.В. Сборник текстов и заданий для проведения контрольных работ по татарскому языку. Казан, ТРМҮИ, 2017. — 28 б.
15. Шамсутдинова Р.Р., Фаттахова Р.Ф., Гилязова Л.Г., Хадиева Г.В. Сборник заданий школьного, муниципального и республиканского туров олимпиад по татарскому языку для русскоязычных обучающихся. Казан, ТРМҮИ, 2017. — 33 б.
16. Шамсутдинова Р.Р., Фаттахова Р.Ф., Гилязова Л.Г., Хадиева Г.В. Сборник татарских версий КИМ и тренировочных заданий ОГЭ по предметам.
17. Шамсутдинова Р.Р., Фаттахова Р.Ф., Гилязова Л.Г., Хадиева Г.В. Сборник КИМ для мониторинга знаний обучающихся русскоязычных групп 4, 6, 8 классов по татарскому языку. Казан, ТРМҮИ, 2017. — 39 б.

КУШЫМТА

Рус телендә урта гомуми белем бирү мәктәбе
Зынче сыйныфның рус төркемендә укучылар өчен
татар теленнән белем сыйфатын тикшерү биремнәре*

Контроль эшләр
Кереш контроль эш

1 нче вариант	2 нче вариант
1. Напиши по образцу: *Укучы — укучылар* Мәктәп — Бала — Көн — Урам —	**1. Напиши по образцу:** *Укучы — укучылар* Дәфтәр — Китап— Төн — Урман —
2. Найди лишнее слово 1) укытучы 2) укучы 3) дәрес 4) керпе 5) дәфтәр	**2. Найди лишнее слово** 1) әти 2) әни 3) әтәч 4) бабай 5) әби
3. Найди слово, отвечающее на вопрос *нинди?* 1) сәгать 2) тәмле 3) такта 4) йорт 5) тарак	**3. Найди слово, отвечающее на вопрос *нинди?*** 1) сарык 2) акбур 3) тел 4) яши 5) ак
4. Поставь в конце каждого предложения нужный знак 1) Син укучымы 2) Марат мәктәптә укый	**4. Поставь в конце каждого предложения нужный знак** 1) Сыйныфта ничә укучы 2) Бабай радио тыңлый
5. Напиши, кто выполняет эти действия … яшибез … кайтам … йөри	**5. Напиши, кто выполняет эти действия** … яраталар … барасың … укый

* Татар теленнән белем сыйфатын тикшерү биремнәре туган (татар) тел һәм әдәбият укытучыларының материалларына нигезләнеп төзелде.

6. Переведи рассказ Летом я купаюсь в реке, загораю на солнце. С папой ловим рыбу. Летом хорошо. Я люблю лето.	**6. Переведи рассказ** Летом я купаюсь в реке, загораю на солнце. С папой ловим рыбу. Летом хорошо. Я люблю лето.
Контроль язма эшне бәяләү критерийлары: Гомуми балл —14 7 баллдан азрак — “2” 14–13 балл — “5” 12–11 балл —“4” 10–8 балл — “3”	

Агымдагы контроль эшләр

1нче контроль эш

1 вариант	2 вариант
1. Найди лишнее слово Өй, өч, бүлмә, тәрәзә. **2. Ответь на вопросы** Кая? Кайдан? Кайда? Мәктәп… Мәктәп… Мәктәп… **3. Допиши предложения** Мин мәктәптә … . Ул урамга … . Без стадионда … . Сез цирктан … . **4. Составляем предложения** Айратның китабы … . Ләйсәннең өстәле … . Ленаның бүлмәсе … **5. Напиши по-татарски** Наша школа, мои книги, твой стул, ее комната ***Ответь на вопросы** Сез ничәнче сыйныфта укыйсыз? Дәресләр сәгать ничәдә башлана? Бүген ничә дәрес була? Дәрестә сез нишлисез? Тәнәфестә сез ничек ял итәсез?	**1. Найди лишнее слово** Егерменче, бишенче, уналтынчы, укучы. **2.Ответь на вопросы** Кая? Кайдан? Кайда? Бүлмә… Бүлмә… Бүлмә… **3. Допиши предложения** Мин татарча … . Дәрестә без … . Без мәктәпне … Алар өйгә … . **4. Составляем предложения** Максимның урындыгы … Сашаның дәфтәре … . Азатның мәктәбе … . **5. Напиши по-татарски** Ваша квартира, его дом, наш город, твоя деревня ***Ответь на вопросы** Сез ничәнче сыйныфта укыйсыз? Дәресләр сәгать ничәдә башлана? Бүген ничә дәрес була? Дәрестә сез нишлисез? Тәнәфестә сез ничек ял итәсез?
Контроль язма эшне бәяләү критерийлары:	

Гомуми балл — 14 7 баллдан азрак — “2” 14–13 балл — “5” 12–11 балл — “4” 10–8 балл — “3”

2 нче контроль эш

1 вариант	2 вариант
1. Найди лишнее слово Барды, белә, кайтты, котлады **2. Составь предложения** Үрнәк. Әни ботка пешерде. Ул салат яса… . Син чәй эч… Әни өчпочмак пешер… . Без өйгә кайт… **3. Составь предложения** Үрнәк. Кар яуды. — Кар яумады. Кыш җитте. Боз каплады. Җил исте. **4. Допиши предложения** Кичә мин мәктәпкә … . Дәресләр сәгать сигездә … . Без чәй … , торт … . **5. Ответь на вопросы** Сәгать ничәгә кадәр укыйсыз? Җәйгә кадәр ничә ай бар? *** Напиши об одном времени года**	**1. Найди лишнее слово** Бетә, булды, карады, килде. **2. Составь предложения** Үрнәк. Әни ботка пешерде. Без токмач аша… . Алсу тиз үс… . Ул өй эше әзерлә… . Мин сине ярат… **3. Составь предложения** Үрнәк. Кар яуды.. — Кар яумады. Кар эреде. Тамчы тамды. Кояш чыкты. **4. Допиши предложения** Кичә без әбигә кунакка … . Әби … Мин китап … , телевизор … . **5. Ответь на вопросы** Сәгать ничәгә кадәр уйныйсыз? Дәрескә кадәр ничә минут бар? *** Напиши об одном времени года**
Контроль язма эшне бәяләү критерийлары: Гомуми балл — 14 7 баллдан азрак — “2” 14–13 балл — “5” 12–11 балл — “4” 10–8 балл — “3”	

Зынче контроль эш

1 вариант	2 вариант
1. Напиши по образцу: *Урам — урамнар.* Урын, бина, һәйкәл, манара. **2. Найди противоположное по смыслу слово** Кичә — Ерак — **3. Ответь на вопросы** Ул кем? Син аны яратасыңмы? Аның исеме ничек? Аннан кем китап алды? Аңа ничә яшь? Аңарда нинди сүзлек бар? **4. Допиши предложения** Өйдә мин идәнне үзем … . Син тактаны үзең .. . Без сыйныфны үзебез … . **5. Ответь на вопросы** 1) — Иртәгә сиңа кая барырга кирәк? — .. . . 2) — Керергә ярыймы? — … . **6. Составь вопросы** — …? — Без —укучылар. — …? — Безнең бакчабыз зур һәм матур. —…? — Кичә безгә кунаклар килде. *** Переведи** Мин — укучы. Минем тубым бар. Миңа 8 яшь. Әбием мине ярата. Дустым миннән китап алды. Миндә татарча-русча сүзлек бар.	**1. Напиши по образцу:** *Урам — урамнар.* Сарай, театр, кунакханә, мәйдан. **2. Найди противоположное по смыслу слово** Иртәгә — Монда — **3. Ответь на вопросы** Син укучымы? Синең китабың матурмы? Сиңа ничә яшь? Әниең сине яратамы? Синнән кем китап алды? Синдә телефон бармы? **4. Допиши предложения** Ул гөлләргә үзе … . Сез тортны үзегез … . Алар савыт-сабаны үзләре … . **5. Ответь на вопросы** 1) — Дәрестә кемне тыңларга кирәк? — … . 2) — Чыгарга мөмкинме? — … . **6. Составь вопросы** — …? — Әби безне ярата. — …? — Кунаклар бездән сәгать алтыда киттеләр. — … ? — Бездә кечкенә эт бар. *** Переведи** Мин — укучы. Минем тубым бар. Миңа 8 яшь. Әбием мине ярата. Дустым миннән китап

	алды. Миндә татарча-русча сүзлек бар.
Контроль язма эшне бәяләү критерийлары: Гомуми — 20 балл 20–18 балл — “5” 17–15 балл —“4” 11–14 балл — “3” 10 баллдан азрак — “2”	

4 нче контроль эш

1 вариант	2 вариант
1. Составь предложения **Үрнәк. Алар җидәү.** Без дүрт.. . Малайлар ун.. . **2. Напиши по-татарски** Для кого? Для мальчиков, для друзей, для детей, для учеников. **3. Допиши нужные окончания** Нәрсә? Мәктәп. Нәрсәнең? Мәктәп... . Кая? Мәктәп.. . Нәрсәне? Мәктәп.. . Кайдан? Мәктәп... . Кайда? Мәктәп.. . **4. Допиши нужные окончания** Сабантуй.. ярышлар була. Без Сабантуй.. барабыз. Балалар Сабантуй.. яраталар. Без Сабантуй .. машина белән кайтабыз. **5. Напиши по образцу:** *Без бармадык. Без бардык.* Сез килмәдегез. Алар уйнамадылар. Син йөзмәдең. **6. Переведи** Йөзәләр — Уйныйлар — Җыялар —	**1. Составь предложения** **Үрнәк. Алар җидәү.** Сез өч.. . Кызлар биш. ... . **2. Напиши по-татарски** Для чего? Для садов, для городов, для деревень, для школ. **3. Допиши нужные окончания** Кем? Укучы. Кемнең? Укучы.. . Кемгә? Укучы.. . Кемне? Укучы.. . Кемнән? Укучы.. . Кемдә? Укучы.. . **4. Допиши нужные окончания** Сабантуй.. ярышлар була. Без Сабантуй.. барабыз. Балалар Сабантуй.. яраталар. Без Сабантуй .. машина белән кайтабыз. **5. Напиши по образцу:** *Без бармадык. Без бардык.* Ул эшләмәде. Без кызынмадык. Мин йөгермәдем. **6. Переведи** Кызыналар — Озаталар —

Каршылыйлар —	Ял итәләр — Көтәләр —
Контроль язма эшне бәяләү критерийлары: Гомуми — 20 балл 20–18 балл — “5” 17–15 балл —“4” 11–14 балл — “3” 10 баллдан азрак — “2”	

Рус телендә урта гомуми белем бирү мәктәбе
5нче сыйныфның рус төркемендә укучылар өчен
татар теленнән белем сыйфатын тикшерү биремнәре

Контроль эшләр
Кереш контроль эш

1 вариант	2 вариант
1. Найди антонимы Көн — Матур — Кечкенә — **2. Переведи вопросы, напиши 2 предложения** Кто? Какой? Куда? **3. Скажи о том,** — сколько тебе лет; —в каком классе ты учишься. **4. Допиши нужные слова** Беренче сентябрь ... бәйрәме. Мәктәптә күңелле ... уйный. **5. Допиши окончания** Укучылар мәктәп... баралар. Бүген мәктәп... зур бәйрәм. Мин мәктәп... кайтам.	**1. Найди антонимы** Ак — Җәй — Җылы — **2. Переведите вопросы, напиши 2 предложения** Что? Что делает? Где? **3. Скажи о том,** — что ты учишься в школе; — сколько мальчиков и девочек в классе. **4. Допиши нужные слова** Мин укытучыга ... бирәм. Бүген укучылар ... киенгәннәр. **5. Допиши окончания** Укучылар сыйныф... керәләр. Мәктәп... күңелле музыка уйный. Мин китапханә... китаплар алам.

Контроль язма эшне бәяләү критерийлары: Барлыгы: 13 балл. 5 баллдан түбән — «2»ле куела. 13–12 балл — «5»ле, 11–9 балл — «4»ле, 8–5 балл — «3»ле.

Агымдагы контроль эшләр
“Без мәктәптә” темасына контроль эш

1 вариант	**2 вариант**
1. Допиши предложения 1. Каләм белән….. . 2. Чүпрәк белән…. . 3. Линейка белән… . **2. Найди антонимы слов** әдәпле — начар — тырыш — . **3. Определи все аффиксы в словах** Күзләремне, открыткагыз. **4. Узнай у друга,** — какие отметки сегодня он получил; — сколько уроков было; — какой был первый урок. **5. Попроси у друга:** — тетрадь в линейку; — новую тетрадь.	**1. Допиши предложения** 1. Бетергеч белән….. . 2. Дәреслек белән…. . 3. Карандаш белән… . **2. Найди антонимы слов** тәрбияле — акыллы — ялкау — . **3. Определи все аффиксы в словах** Дәфтәремне, китаплары. **4. Узнай у друга,** — сделал ли он домашнее задание; — надо ли ему тетрадь в клетку; — какую оценку он получил. **5. Попроси у друга:** — красный карандаш; — ластик.
Контроль язма эшне бәяләү критерийлары: Барлыгы: 13 балл. 5 баллдан түбән — «2»ле куела. 13–12 балл — «5»ле, 11–9 балл — «4»ле, 8–5 балл — «3»ле.	

“Без өйдә булышчы” темасына контроль эш

1 вариант	**2 вариант**
1. Поставь вопросы к выделенным словам. 1. Гүзәл әнисенә **булышмады.** 2. Марат әтисен **ярата.**	**1. Поставь вопросы к выделенным словам.** 1. Әнисе балаларны **мактады.** 2. Наил белән Галия кибеткә

2. Вместо многоточий вставь нужные окончания. 1. Әни, урамга чы(к)… мөмкинме? 2. Әни, уйна… ярыймы? **3. Скажи о том , что** — надо сходить в магазин; — дома нельзя прыгать. **4. Как ты спросишь у друга,** — убирает ли он постель; — идет ли он в школу; — идет ли он в бассейн. **5. Переведи** 1. Айрат старше меня на год. 2. Сарафан удобнее юбки. 3. Айдар — воспитанный мальчик. 4. Наше село большое, красивое.	**бармадылар.** **2. Вместо многоточий вставь нужные окончания.** 1. Гөлләргә еш су си(п)…. ярамый. 2. Өйдә әнигә булыш…. кирәк. **3. Скажи о том , что** — надо помочь маме; — надо помыть посуду. **4. Как ты спросишь у друга,** — убирает ли он постель; — идет ли он в школу; — идет ли он в бассейн. **5. Переведи** 1. Айрат младше меня на год 2. Сарафан красивее юбки. 3. Айдар — вежливый мальчик 4. Наш город красивый, чистый.
Контроль язма эшне бәяләү критерийлары: Барлыгы: 13 балл. 5 баллдан түбән — «2»ле куела. 13–12 балл — «5»ле, 11–9 балл — «4»ле, 8–5 балл — «3»ле.	

“Дуслар белән күңелле” темасына контроль эш

1 вариант	2 вариант
1. Переведи слова Дус, дуслык, бергә, әдәпле, алып бара, алып керә, үпкәләде, күңелсез. **2. Предложи другу:** — вместе поиграть; — вместе пойти в школу. **3. Спросите у друга,** — готовил ли он сегодня домашнее задание; — нравиться ли ему спорт; — любит ли он каши; — любит ли он мороженое.	**1. Переведи слова** Ярдәмчел, күңелле, күршеләр, игътибарлы, алып чыга, алып кайта, гадел, шаян. **2. Предложи другу:** — вместе сделать домашнее задание; — вместе пойти в кино. **3. Спросите у друга,** — на какой кружок он ходит; — выйдет ли он вечером на улицу. — когда у него день рождения;

4. Дополни диалог — …? — Әйе, минем песием бар. — … ? — Аңа бер яшь. — … ? — Ул бик акыллы һәм шаян. **5. Подчеркни слова, отвечающие на вопрос *нинди?*** Минем дустым бар, аның исеме — Азат. Ул яхшы дус, ярдәмчел иптәш. Без зур, яңа мәктәптә укыйбыз. Бергә түгәрәккә йөрибез, урамда футбол уйныйбыз, кызыклы кинолар карыйбыз.	— любит ли он читать книги. **4. Дополни диалог** — …? — Әйе, минем дустым бар. — … ? — Ул бишенче сыйныфта укый. — … ? — Ул бик яхшы дус. **5. Подчеркни слова, отвечающие на вопрос *нинди?*** Минем дустым бар, аның исеме — Алсу. Ул бик акыллы, ярдәмчел, яхшы кыз. Без бик матур һәм зур йортта яшибез. Бергә уйныйбыз, дәрес әзерлибез, мәктәпкә йөрибез.
Контроль язма эшне бәяләү критерийлары: Барлыгы: 20 балл. 9 баллдан түбән — «2»ле куела. 20–18 балл — «5»ле, 17–15 балл — «4»ле, 14–9 балл — «3»ле.	

“Дүрт аяклы дусларыбыз” темасына контроль эш

1 вариант	2 вариант
1. Сүзтезмәләрне тәрҗемә ит. 1. Виляет хвостом — 2. Глаза горят — 3. Крутится возле хозяина . **2. Җөмләләрне тәрҗемә ит.** Тәпиен бирeп исәнләшә. — Мәктәптән каршы ала. — Шатланып, койрыгын болгый. — Бияләйне салдыра. — **3. Дөрес тәрҗемәне тап.** Ау эте — 1) сторожевая, 2) охотничья, 3) дворняжка.	**1. Сүзтезмәләрне тәрҗемә ит.** 1. Радостно лает — 2. Глаза сверкают — 3. Ждёт хозяина — **2. Җөмләләрне тәрҗемә ит.** Сумканы алып бара. — Туп белән уйнарга ярата. — Арт аягында басып тора. — Мәктәпкә озата. — **3. Дөрес тәрҗемәне тап.** Йорт эте — 1) сторожевая, 2) охотничья, 3) дворняжка.

Умный — 1) юаш, 2) акыллы, 3) усал.	Не злой — 1) юаш, 2) акыллы, 3) усал.
Подаёт лапу — 1) аягын бирә, 2) кулын бирә, 3) тәпиен бирә. Виляет хвостом — 1) колагын селкетә, 2) койрыгын болгый, 3) күреп шатлана. **4. Спроси у друга,** — есть ли у него собака; — какой породы ео собака. **5. Напиши небольшой рассказ о своем четвероногом друге (5 җөмлә)**	Поднимает лапу — 1) аягын бирә, 2) кулын бирә, 3) тәпиен күтәрә. Виляет хвостом — 1) колагын селкетә, 2) койрыгын болгый, 3) күреп шатлана. **4. Спроси у друга,** — есть ли у него собака; — любит ли он свою собаку. **5.Напиши небольшой рассказ о своем четвероногом друге (5 җөмлә)**
Контроль язма эшне бәяләү критерийлары: Барлыгы: 18 балл. 9 баллдан түбән — «2»ле куела. 20–18 балл — «5»ле, 17–15 балл — «4»ле, 14–9 балл — «3»ле.	

Еллык контроль эш

1 вариант	2 вариант
1. Тәрҗемә ит. 1. Айдар — вежливый мальчик 2. Наша деревня — большая, красивая. **2. Астына сызылган сүзләргә сорау куй.** 1. Гүзәл әнисенә булышмады. 2. Олег әнисен ярата. 3. Айрат дәресен әзерләде. **3. Кушымчаларны яз.** 1. Өстәл… чәчәк куям. 2. Өстәл… чәчәк бар. 3. Өстәл… чәчәк алам.	**1. Тәрҗемә ит.** 1. Это платье велико. 2. Наш город — красивый, чистый. **2. Астына сызылган сүзләргә сорау куй.** 1. Әнисе балаларны мактады. 2. Наил белән Галия кибеткә бармадылар. 3. Азат урамда футбол уйный. **3. Кушымчаларны яз.** 1. Өстәл… чәчәк куям. 2. Өстәл… чәчәк бар.

4. Җөмләләрдән исемнәрне тап, килешләрен билгелә. 1. Минем этем бар. 2. Аның исеме — Акбай. **5. Репликалар яз.** — у тебя есть друг; — он внимательный; — ты его ждешь.	3. Өстәл… чәчәк алам. **4. Җөмләләрдән исемнәрне тап, килешләрен билгелә.** 1. Минем этем бар. 2. Мин этемне бик яратам. **5. Репликалар яз.** — друг лучше тебя; — тебе с ним интересно; — вы вместе готовите уроки.
Контроль язма эшне бәяләү критерийлары: Барлыгы: 13 балл. 5 баллдан түбән — «2»ле куела. 13–12 балл — «5»ле, 11–9 балл — «4»ле, 8–5 балл — «3»ле.	

Рус телендә урта гомуми белем бирү мәктәбе 7нче сыйныфның рус төркемендә укучылар өчен татар теленнән белем сыйфатын тикшерү биремнәре

1. Сүзләрне тәрҗемә итегез.

1. Классный руководитель
2. Родной край
3. Правила дорожного движения
4. Городская библиотека
5. Молодежный театр
6. Новые учебники

2. Сүзләрнең антонимнарын языгыз.

эшчән — ак —
матур — әйбәт —
тыйнак — батыр —

3. Сүзләрнең синонимнарын языгыз (6 балл).

матур — суык —
булыша — тора —
дус — кечкенә —

4. Посоветуй другу

— вставать рано;
— не разговаривать на перемене громко;
— внимательно слушать учителя;
— сходить на концерт;
— аккуратно заполнять дневник;
— не опаздывать на урок.

5. Скажи, что

1. Ты сегодня идешь в кино.
2. Мальчики вашего класса дружные.
3. Вам хочется пойти в театр.
4. Казань — столица Татарстана.
5. У вас будет урок этики.
6. Тебе нужно идти к друзьям на день рождения.

6. Сообщи, что

7. Казань — столица Татарстана.
8. Габдулла Тукай — известный поэт татарского народа.
9. Волга — самая большая река России.

7. Нокталар урынына алмашлыкларны куегыз.

_____ көрәшәм _____ кулланмыйм
_____ пычратасыз _____ ачуланмыйсың
_____ барабыз _____ ял итәсез

8. Бер теманы сайлагыз, хикәя языгыз (5–7 җөмлә).

1. Өлкәннәр һәм кечкенәләр.
2. Без Татарстанда яшибез..
3. Без бергә ял итәбез.

8нче сыйныф укучылары өчен татар теленнән
арадаш аттестация эшенең бәяләү нормалары:

Барлыгы — 46 балл
40–46 балл — "5" 19–29 балл — "3"
30–39 балл — "4" 0–18 балл — "2"

Рус телендә урта гомуми белем бирү мәктәбе
9 нчы сыйныфның рус төркемендә укучылар өчен
татар теленнән белем сыйфатын тикшерү биремнәре

БДИ формасындагы аттестация эше
1нче вариант

1. Прослушайте разговор двух друзей. Определите, какие из приведенных утверждений соответствуют содержанию текста (1), а какие — не соответствуют (2). Вы услышите аудиозапись дважды.

• Алсу укуын үз мәктәбендә дәвам итәргә тели.
1) текстка туры килә 2) текстка туры килми
• Алсуның сыйныфташлары тату түгел.
1) текстка туры килә 2) текстка туры килми
• Сәлим унынчы сыйныфта укый.
1) текстка туры килә 2) текстка туры килми
• Сәлим ил күләмендә үткәрелгән ярышларда катнаша.
1) текстка туры килә 2) текстка туры килми
• Әти-әнисе Сәлимнең мәктәптә калуын телиләр.
1) текстка туры килә 2) текстка туры килми
• Алсу Сәлимгә дөрес юл сайларга киңәш итә.
1) текстка туры килә 2) текстка туры килми

2. Текстны укыгыз. Биремнәрдәге сорауларны укыгыз һәм туры килгән җавапны билгеләгез.

Кем соң ул Алиш?

Абдулла Алиш балаларны бик яраткан, алар өчен әкиятләр, шигырьләр, кечкенә хикәяләр язган, ләкин явыз сугыш аның гөрләп торган эшләрен бүлә. Меңләгән кешеләр белән бергә Алиш сугышка китә.

Абдулла Алиш туган илен бик ярата, ул чын патриот була. Яраткан язучыбыз Аркадий Гайдар кебек, кулына корал тотып, Ватанны фашистлардан саклый. Ул бик батыр солдат була, бернәрсәдән дә курыкмый. Каты яраланып, 1941 нче елның октябрендә Дёсна елгасы буенда дошман кулына төшкәч тә, ул аңа баш иргә уйламый. Аны Алитус лагерена ябалар, аннары Чехословакиягә, Германиягә озаталар. Алиш, тугрылыклы иптәшләре белән бергә, качу турында хәллана, ләкин алар кача алмыйлар, серләре ачыла. Шуннан соң аларны бик каты газаплыйлар, ашарларына берни дә бирмиләр. Гитлерчылар алардан борчак зурлыгындагы ташлар җыйдырталар. Котелоклары тулгач:

— Хәзер менә шул ташлардан үзегезгә аш пешерегез, — дип көләләр.

Алиш лагерьда, гитлерчыларга каршы көрәшкә өндәп, шигырьләр яза, рухлары төшкән иптәшләренә кулыннан килгән кадәр ярдәм итә.

Лагерьларның берсендә Алиш Муса Җәлилне очрата. Алар бер-берсен элек-электән яхшы беләләр, икесенең дә йөрәгендә фашистларга карата нәфрәт уты яна. Алар соңгы сулышларына кадәр көрәшергә ант итәләр. Дуслар бергәләп листовкалар язалар. Фашистлар хәрби әсирләрдән легионнар төзи башлагач, әсирләргә фашистлар сүзенә ышанырга ярамавын, илгә хыянәт итү — иң зур җинаять икәнен аңлаталар. Аларның агитацияләре уңышлы була. Легионерлар, фронтка җибәрелгәч, үзләренең немец командирларын үтереп, партизаннар ягына чыгалар.

Шуннан соң гитлерчылар шикләнә башлыйлар. Ниндидер бер сатлык җан аларга яшерен оешма турында әйтә. Муса Җәлил, Абдулла Алиш һәм аларның якын дуслары, кулга алынып, Моабит төрмәсенә ябылалар. Биредә аларны тагын бик каты газаплыйлар, ләкин алар дошманнан шәфкать сорамыйлар, батырларча һәлак булалар (Г. Әпсәләмовтан)

1. Сугышка кадәр Абдулла Алиш нәрсәләр иҗат иткән?

1) Сугыш турында хикәяләр
2) Әкиятләр һәм мәсәлләр
3) Кечкенәләр өчен әсәрләр
4) Шигырьләр һәм романнар

2. Сугышта яраланып, дошман кулына эләккән язучы үзен ничек тота?

1) Ул кулына корал ала.
2) Аның рухы төшә.
3) Ул фашистлар лагереннан кача.
4) Ул фашистларга буйсынмый.

3. Муса Җәлил белән Абдулла Алиш нишләргә сүз бирәләр?

1) Фашистларны юк итәргә.
2) Ахыргы сәгатьләренә кадәр фашистларга каршы торырга.
3) Хәрби әсирләрне азат итәргә.
4) Легионнарны фронтка җибәрергә.

4. Җәлилчеләр үлемне ничек каршылыйлар?

1) Алар бөтен газапларга түзәләр.
2) Алар сатлык җанны белергә телиләр.
3) Алар яшерен оешма турында борчылалар.
4) Дошман миһербанлык күрсәтер дип уйлыйлар.

3. Допишите второе предложение так, чтобы оно по значению совпадало с первым. Используйте не больше трех слов в каждом предложении.

- Дустым гимназиядән ерак булмаган йортта яши.

Дустым яши торган йорт безнең гимназиядән ...

• Бүген әбиемә шалтыраттым, чөнки аның белән күптән күрешкәнебез юк инде, хәлләрен сораштым.
Күптән күрешмәгәнгә күрә, әбиемә ...., аның хәлләрен белдем.

2нче вариант

1. Прослушайте разговор двух друзей. Определите, какие из приведенных утверждений соответствуют содержанию текста (1), а какие — не соответствуют (2). Вы услышите аудиозапись дважды.

• Алсу укуын үз мәктәбендә дәвам итәргә тели.
1) текстка туры килә 2) текстка туры килми
• Алсуның сыйныфташлары тату түгел.
1) текстка туры килә 2) текстка туры килми
• Сәлим унынчы сыйныфта укый.
1) текстка туры килә 2) текстка туры килми
• Сәлим ил күләмендә үткәрелгән ярышларда катнаша.
1) текстка туры килә 2) текстка туры килми
• Әти-әнисе Сәлимнең мәктәптә калуын телиләр.
1) текстка туры килә 2) текстка туры килми
• Алсу Сәлимгә дөрес юл сайларга киңәш итә.
1) текстка туры килә 2) текстка туры килми

2. Текстны укыгыз. Биремнәрдәге сорауларны укыгыз һәм туры килгән җавапны билгеләгез.

Олимпия уеннары

Олимпия уеннары — 4 ел саен уздырыла торган дөньядагы иң зур спорт ярышлары. Хәзерге вакытта Олимпия уеннары җәйге һәм кышкы уеннардан тора. Алар ике ел саен чиратлашып уздырылалар. Олимпия уеннарында меңнәрчә атлет ярыша. Олимпия чемпионы булу спортчылар өчен иң югары дәрәҗәләрнең берсе.

Олимпия уеннарының тарихы бай. Борынгы Олимпия уеннары Грециядә безнең эрага кадәр 776 нчы елдан безнең эраның 393 нче елына кадәр уздырылган. Безнең заман Олимпия уеннарының беренчесе 1896 нчы елда Афинада уздырыла. Шулай итеп Олимпия уеннары, тарихы буенча, Борынгы Олимпия уеннарына һәм Хәзерге заман Олимпия уеннарына бүленәләр.

Олимпия Хартиясе олимпия хәрәкәте өчен төп документ. Аның нигезендә Халыкара Олимпия Комитеты эшли.

Олимпия Хартиясе 5 өлештән тора.

Беренче өлеш Олимпия хәрәкәте һәм аның эшчәнлеге турында (статусы, Олимпия символикасы һ.б.).

Икенче өлеш Халыкара Олимпия Комитетына багышланган (Комитетның, Комитет президентының, әгъзаләрең, комиссияләрең статуслары, аларны сайлау тәртибе, рәсми телләр һ.б.) Ха-

лыкара Олимпия Комитетының рәсми телләре — инглиз һәм француз телләре.

Өченче өлештә халыкара спорт федерацияләренең Олимпия хәрәкәтендәге рольләре күрсәтелгән.

Дүртенче өлеш Милли Олимпия Комитетлары эшчәнлеге турында (роле, бурычлары, символикасы һ.б.).

Бишенче өлеш Олимпия уеннарына багышланган (уздыру урынын сайлау тәртибе, оештыручыларның җаваплылыгы, уздыру тәртибе һ.б.).

Олимпия мәсләге (принцибы): Олимпия уеннарында иң мөһиме җиңү түгел, ә катнашу. Көрәшү җиңеп алудан өстенрәк.

Олимпия факелын Олимпиядә махсус көзге аша кояш нурларыннан кабызалар. Факел ярдәмендә утны узачак Олимпиаданың төп стадионына җиткерәләр. Уеннар ачу тантанасы барышында факел утыннан узачак Олимпиаданың төп стадионында урнашкан махсус кәсәдә ут кабызалар. Ул Уеннар тәмамланганчы яна. (Википедиядән)

1. Олимпия уеннары турында нәрсә мәгълүм?

1) Дөньядагы иң зур спорт ярышлары.
2) Афинада уздырыла торган ярышлар.
3) Олимпиядә үткәрелә торган ярышлар.
4) Грециядә үткәрелә торган ярышлар.

2. Олимпия уеннары ничә ел саен үткәрелә?

1) 4 ел саен.
2) 2 елдан 2 елга.
3) Һәр ел саен.
4) Кыш җиткән саен.

3. Олимпия уеннарының рәсми телләре ничәү?

1) Унау.
2) Икәү.
3) Бишәү.
4) Берәү.

4. Олимпия факелын ничек кабызалар?

1) Шырпы ярдәмендә.
2) Кояш нурларыннан.
3) Атаклы спортчылар ярдәмендә.
4) Факел ярдәмендә.

3. Допишите второе предложение так, чтобы оно по значению совпадало с первым. Используйте не больше трех слов в каждом предложении.

• Әниемнең туган көненә пешергән тортым бик тә тәмле булды.
Әнинең туган көненә мин тәмле …

• Абыем бассейнга атнага берничә тапкыр йөри, яхшы йөзәргә өйрәнде, ә бу сәламәтлек өчен бик файдалы.

… сәламәтлек өчен бик файдалы, шуңа күрә абыем бассейнга еш йөри.

БДИ формасындагы аттестация эшен бәяләү нормалары

Сөйләм осталыгы һәм тел күнекмәләрен тикшерү өчен биремнәр	Биремнәрнең саны	Иң югары башлангыч балл
Тыңланган текстның төп эчтәлеген аңлау	6	6
Тыңланган тексттагы кирәкле мәгълүматны табу	4	4
Җөмләләрне үзгәртеп язу	2	2
Барлыгы		12

“5” — 12 балл
“4” — 10–9 балл
“3” — 8–7 балл
“2” — 6–0 балл

Җавабын сайлап алу мөмкинлеге булган һәм кыска җавап бирүне таләп иткән биремнәргә дөрес җавап биргән өчен, укучы 1 балл ала. Җавап дөрес булмаса яки бөтенләй бирелмәсә, 0 балл куела.

УКУ ПРЕДМЕТЫН ҮЗЛӘШТЕРҮНЕҢ
ПРЕДМЕТ НӘТИҖӘЛӘРЕНӘ КАРАТА ТАЛӘПЛӘР НИГЕЗЕНДӘ
«ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ДӘҮЛӘТ ТЕЛЕ БУЛАРАК ТАТАР ТЕЛЕ» ПРЕДМЕТЫ БУЕНЧА
БЕЛЕМНӘРНЕҢ КОНТРОЛЬ-ҮЛЧӘҮ МАТЕРИАЛЛАРЫ
Техническое редактирование
Гиниятуллина Р. С., Некратова А. В.
Дизайн обложки Шайхутдинова Д.М.
Гарнитура SchoolBook.
Форм.бум. 60х84 1/16. Усл. печ. л. 2,6
Институт развития образования Республики Татарстан
420015, г. Казань, Б. Красная, 68
Тел.:(843)236-65-63 тел./факс (843)236-62-42
E-mail: irort2011@gmail.com